

УДК 633.522 : 631.52

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.135.2.13>

ОБИГ РОСЛИН РОДУ КОНОПЛІ (CANNABIS) В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Ткачик С.О. – к.с.-г.н.,

завідувач сектору науково-правового забезпечення законопроектної роботи
відділу науково-правового забезпечення та міжнародного співробітництва,
Український інститут експертизи сортів рослин

Ковальчук Є.С. – старший науковий співробітник

сектору науково-правового забезпечення договірної діяльності
відділу науково-правового забезпечення та міжнародного співробітництва,
Український інститут експертизи сортів рослин

Красюк Т.В. – науковий співробітник сектору науково-правового забезпечення
договірної діяльності відділу науково-правового забезпечення
та міжнародного співробітництва,

Український інститут експертизи сортів рослин

Конопля – загадкова рослина, чим більше досліджують цю рослину, тим більше відкривається її необхідність в повсякденному житті. Але варто чітко відрізнити коноплі – як технічна культура, медичний канабіс та «кримінальна» маріхуана.

На сьогодні виробництво конопель в Україні нагально потребує дерегуляції та оновлення нормативно-правового поля. Держава має створити прості умови для розвитку підприємництва в цій сфері. Використання зарубіжного досвіду легалізації канабісу для нормативно-правового регулювання (легалізації) медичного канабісу в Україні.

Коноплі застосовуються практично у всіх галузях промисловості та життєдіяльності людини. Технічна конопля – це не легкий наркотик, а рятівник людства, чиста сировина, яка не забруднює навколишнє середовище. Завдяки екологічним властивостям канабісу людина може зменшити кількість вирубаного лісу, покращити стан повітря, побудувати більш зносостійкі будинки тощо. Виробництво з конопель має розвиватися, до того ж канабіс набагато легше і дешевше вирощувати та обробляти, ніж інші поширені культури. Ці унікальні рослини перспективні не лише для аграріїв України, а й для української промисловості загалом, особливо – в умовах війни.

Зараз технічні коноплі в Україні фрагментарно вирощують у Вінницькій, Житомирській, Київській, Сумській, Харківській та Черкаській областях, площі посівів коливаються від кількох соток і до 800 га. У Полтавській області діє виробництво органічних технічних конопель. Загалом культивуванням рослин на продаж займаються 8 суб'єктів господарювання.

Технічні коноплі з прийняттям законопроекту № 7457 стануть в один ряд з звичайною пшеницею, кукурудзою і зерновими культурами, просто до неї буде посилена увага. Суб'єкт господарювання звітуватиме до Мінагрополітики, який він сорт вирощуватиме, і потім там звернутися за лабораторним дослідженням в період цвітіння.

Ключові слова: технічні коноплі, маріхуана, медичний канабіс, КБД (канабідіол), ТГК (тетрагідроканабінол).

Tkachyk S.O., Kovalchuk Ye.S., Krasiuk T.V. Traffic of hemp plants (cannabis) in Ukraine and its legal regulation

Hemp is a mysterious plant, the more you study this plant, the more you discover its necessity in everyday life. But it is worth clearly distinguishing hemp – as culture, medical cannabis and «criminal» marijuana.

Currently, the production of hemp in Ukraine urgently needs deregulation and updating of the legal framework. The state should create simple conditions for the development of entrepreneurship in this area. The use of foreign experience of cannabis legalization for the legal regulation (legalization) of medical cannabis in Ukraine.

Hemp is used in almost all industries and human life. Technical hemp is not an easy drug, but a savior of mankind, a clean raw material that does not pollute the environment. Thanks to the ecological properties of cannabis, a person can reduce the amount of cut down forest, improve the air quality, build more wear-resistant houses, etc. Hemp production needs to grow, and cannabis is much easier and cheaper to grow and process than other common crops. These unique plants are promising not only for Ukrainian farmers, but also for Ukrainian industry in general, especially in wartime conditions.

Currently, technical hemp in Ukraine is grown fragmentarily in the Vinnytsia, Zhytomyr, Kyiv, Sumy, Kharkiv and Cherkasy regions, the cultivated area ranges from a few hectares to 800 hectares. In the Poltava region, there is production of organic technical hemp. In general, 8 economic entities are engaged in the cultivation of plants for sale.

Technical hemp with the adoption of draft law No. 7457 will be placed in the same row as ordinary wheat, corn and grain crops, it will just receive increased attention. The economic entity will report to the Ministry of Agricultural Policy which variety it will grow, and then apply there for a laboratory study during the flowering period.

Key words: *technical hemp, marijuana, medical cannabis, CBD (cannabidiol), THC (tetrahydrocannabinol).*

Вступ. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в Україні виникла необхідність легалізації медичного канабісу на законодавчому рівні. Варто розуміти, що коноплі є високорентабельною сільськогосподарською культурою, яка у своїй структурі налічує близько двохсот активних речовин, з яких тільки вісімнадцять вивчені науковцями. Зокрема, до таких речовин належить КБД (канабідіол) та ТГК (тетрагідроканабінол), що є найбільш вивченим канабіноїдами. Українське законодавство не відрізняє технічні коноплі, як сільськогосподарську культуру від конопель, які застосовуються в медичних цілях, тим самим прирівнює їх до наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів [11].

Виробництво з коноплі в Україні зазнало певних складнощів, але попит на продукцію з цієї культури не зменшився, тому фахівці вбачають відновлення ринку і зростання цієї перспективної ніші, пропонуючи для цього свої спеціалізовані сорти конопель. Часто виникають проблеми створення нових сортів посівних конопель, розробка технологій вирощування, збирання і переробки цих культур, а також ринок контролюється одночасно Міністерством внутрішніх справ, Держлікслужбою та Міністерством охорони здоров'я України це ускладнює роботу з цією культурою.

На сьогодні виробництво конопель в Україні нагально потребує дерегуляції та оновлення нормативно-правового поля. Держава має створити прості умови для розвитку підприємництва в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Проблемами вирощування та використання конопель для виробництва різних видів екологічно безпечної продукції присвячені публікації багатьох вітчизняних та зарубіжних авторів.

Зокрема, дослідженнями цієї тематики займались Вировець В.Г., Гілязетдінов Р.Н., Логінов М.І., Мигаль М.Д., Тіманов В.М., Швороб Г.М., Hobson J., Wasko J., Kozlowski P., Mankovski J., Thompson E.C. та інші. Дослідження охоплюють досить широке коло питань, пов'язаних з проблемами вирощування та промислової переробки конопель, однак, на наш погляд, у них недостатньо повно розкрита роль цієї культури як сировини для виробництва екологічно безпечних товарів різного цільового призначення та використання її в медицині.

Надзвичайно широким виявляється перелік продукції, що отримують з насіння конопель.

Метою дослідження є обіг рослин коноплі та дослідження чинного законодавства зарубіжних країн для встановлення нормативно-правової бази легалізації медичного (*cannabis*) в Україні.

Виклад основного матеріалу. Коноплі – одна з найдавніших сільськогосподарських рослин, яку людство використовує для власних потреб. Сьогодні у світі існують сотні різноманітних сортів конопель, що відрізняються за фізичними і технологічними характеристиками, це пояснюється як роботою селекціонерів, так і широким ареалом поширення цих рослин у світі.

Вживання продуктів з цими речовинами поліпшує загальний терапевтичний стан організму, блокує реакції автоокислення ліпідів у клітинних та міжклітинних мембранах, які провокують ріст злоякісних новоутворень і загалом сприяють старінню клітин і організму в цілому. З цієї причини компоненти олії конопель включається в склад кремів для шкіри обличчя та рук, а також шампунів для волосся. Крім того, олія конопель рекомендована при глаукомі, серцево-судинних захворюваннях, катаракті, цукровому діабеті. Цінність олії конопель полягає у тому, що переважна більшість складових – ненасичені жирні кислоти. Не меншим попитом користується й костриця. Її використовують при будівництві та утепленні будинків (роблять цеглу, стінні панелі зі спресованого матеріалу), виготовленні меблів і навіть як матеріал для опалення приміщень. Якщо господарство самостійно сіє, збирає і переробляє сировину, то собівартість такої продукції здешевлюється вдвічі від звичної.

У морській справі марихуана – незамінна сировина, її використовують на кораблях та човнах ще з Середніх віків. Причиною цього стало те, що коноплі – це єдиний натуральний матеріал, який не змінює свою структуру, колір та міцність під впливом солоної води. Ця рослина стає помічником у виготовленні вітрил, снастей, канатів та іншого морського приладдя.

Після обробки стебла конопель з отриманих волокон виробляють тканину. Тканинна продукція дуже міцна. Тканини з конопель дуже яскраві. З тонких волокон конопель робили пелюшки, гардини, простирадла. Деякі світові дизайнери використовують марихуану у виробництві своїх речей.

Вчені стверджують, що навіть наші пращури 10 тисяч років тому шили вбрання з канабісу. Це підтверджується численними розкопками та археологічними працями. Спортсменам рекомендується носити конопляний одяг через його здатність зберігати природний теплообмін тіла. Тканина майже не пропускає ультрафіолет, який сприяє розмноженню шкідливих мікроорганізмів. Перші джинси Levi Strauss & Co., більш відомої як Levi's, були пошиті також з конопляного волокна в середині XIX століття [13].

Також не варто забувати, про взуттєву індустрію. Взуття з марихуани славиться екологічністю та довговічністю. Експерименти, що досліджують таке взуття на опір навантаженням, поганим погодним умовам та пошкодженням, підтвердили, що конопляні вироби якісніші, ніж їхні брати. Можна не боятися виникнення грибка та інших шкідливих захворювань ніг, оскільки взуття з канабісу протидіє шкідливим бактеріям. Такі відомі компанії, як «Нью Беланс», «Адідас» та «Найк», при виготовленні кросівок додають до матеріалу волокна марихуани.

У різних національних кухнях конопляне борошно стоїть на одному з перших місць за частотою використання. Найчастіше роблять суміш із пшеничного та конопляного борошна в пропорції 4:1. Твори кулінарного мистецтва віддають горіховим смаком та ароматом, а також підвищується їх поживна цінність. Люди, які не переносять вміст глютену в їжі, можуть спокійно вживати страви з канабісу [13].

До слова, тривалий час коноплі не вважалися наркотичною рослиною. В Україні в 1913–1939 роках у середньому висівали понад 100 000 га конопель, у 1970-х на території колишнього СРСР посівні площі цієї культури склали близько 250–300 тисяч гектарів (14). Ситуація змінилась, коли у світі ухвалили Конвенцію про психотропні речовини 1971 року, що обмежили або й геть заборонили вирощування конопель. В Україні 11 суб'єктів господарювання вирощували коноплі у 2022 році. Загальна площа – 1834 га. Орієнтуємося загалом на площу близько 2 тис. га. Найбільше конопель вирощується в Сумській (308 га), Чернігівській (420 га) та Житомирській областях (119 га). На жаль, ці регіони найбільше постраждали від російської агресії, тому в 2023 році розраховуємо на площу 1,5 тис. га» [14].

Зробимо короткий аналіз тенденції до легалізу в таблиці 1, де в світі легалізовано медичний канабіс.

Таблиця 1

Країни, які легалізували маріхуану			
1	США		
2	Уругвай		
3	Канада		
4	Грузія		
Тут за маріхуану не саджають до в'язниці			
5	Іспанія	15	Колумбія
6	Португалія	16	Парагвай
7	Нідерланди	17	Аргентина
8	Бельгія	18	Бразилія
9	Німеччина	19	Венесуела
10	Чехія	20	Комбоджа
11	Мальта	21	Чилі
12	Люксембург	22	Ямайка
13	Еквадор	23	Австралія
14	Мексика	24	Північна Корея
Дозволена медична маріхуана			
25	Велика Британія		
26	Ізраїль		
27	Данія		
28	Австралія		
29	Македонія		
30	Хорватія		
31	Ромунія		
32	Туреччина		
33	Нова Зеландія		
34	Пуерто-Рико		

Розкриємо ширше питання обігу та використання канабісу на прикладах таких країн, як:

США

На федеральному рівні канабіс є забороненою речовиною, однак в окремих штатів є відповідні закони, що дозволяють медичне, а в деяких рекреаційне застосування рослини канабісу. У кожному штаті діють свої правила використання продуктів канабісу в медичних цілях.

Втім канабіс та продукти, отримані з канабісу, використовуються при терапії ряду захворювань, включаючи ВІЛ/СНІД, епілепсію, нейропатичний біль, спастичність, пов'язану з розсіяним склерозом, нудоту, спричинену хіміотерапією, зменшення тремору при хворобі Паркінсона, зниження внутрішньоочного тиску при глаукомі.

Перспективним напрямком досліджень вважається використання канабісу при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР) у ветеранів, які повертаються із зони бойових дій. Деякі ветерани використовують канабіс для зменшення вираженості симптомів ПТСР, а кілька штатів схвалюють використання медичного канабісу для лікування ПТСР.

Уругвай

Це одна з перших країн, які запровадили регулювання виробництва канабісу для медичного, промислового та рекреаційного використання. Норми Уругваю передбачають два окремі регуляторні режими: один регулює непсихоактивний різновид канабісу для промислового використання, другий-психоактивний і непсихоактивний різновиди канабісу для використання в медичних цілях.

Національне законодавство також ратифікує сприяння науковим дослідженням, які дають змогу отримати нові наукові дані щодо продуктів на основі канабісу.

У 2019 р. парламент Уругваю ухвалив закон, який передбачає можливість виробництва так званих магістральних формул (*fórmulas magisteriales*) на основі канабісу. Це означає, що пацієнти можуть отримати спеціальний рецепт (на основі канабісу) від лікаря, а фармацевт може приготувати на базі аптеки спеціалізовані формули відповідно до конкретної потреби, зазначеної в рецепті.

Канада

Легальний доступ до висушеної марихуани для медичних цілей вперше було надано в 1999 р. шляхом додавання унікальних винятків до розділу 56 Закону про контрольовані наркотики та речовини (*Controlled Drugs and Substances Act*).

Також у жовтні 2018 р. легалізовано вживання канабісу в рекреаційних цілях особам віком від 19 років. Знову ж таки, лише ліцензовані виробники мають право вирощувати канабіс у комерційних цілях, хоча окремим особам дозволяється вирощувати обмежену кількість рослин для особистого використання. Кожна провінція має свої правила щодо вирощування для особистого використання, вживання, включаючи вікові обмеження, формату роздрібного продажу та стягнення акцизів.

Польща

Польське законодавство забороняє виробництво медичного канабісу в країні, що робить її залежною від імпорту.

Медичний канабіс у Польщі легалізовано з 2017 р. Його можна отримати за рецептом лікаря. Платити доведеться з власної кишені, оскільки медичний канабіс не покривається медичною страховкою. Вживання з рекреаційною метою заборонено.

Обізнаність споживачів про медичний канабіс зростає, проте в цілому залишається на низькому рівні. Що стосується лікарів, дослідження Польського

товариства медичного канабісу та канабіноїдів показало, що більшість лікарів не відчувають себе готовими консультувати пацієнтів стосовно застосування канабісу в медичних цілях (9).

В Україні дозволено вирощувати технічні коноплі зі вмістом психоактивного компоненту ТГК до 0,08%. Для порівняння, у Європі, США, Канаді та Китаї дозволений рівень ТГК у промислових коноплях становить 0,3%.

Висновки та пропозиції. Як стверджують спеціалісти, та наші аналітичні дані медична конопля легалізована у багатьох країнах світу і довела свою ефективність у лікуванні більше п'ятдесяти захворювань.

Проведений аналіз показав, що прийняття закону дозволить в подальшому імплементувати кращий досвід у сфері регулювання обігу препаратів на основі канабісу. Передбачено встановлення жорсткого контролю над вирощуванням, виробництвом та реалізацією препаратів, зокрема:

Ліцензування господарської діяльності з культивування сортів рослин роду коноплі (*Cannabis*) для медичних цілей.

Дозвіл, який надається для діяльності з культивування сортів рослин роду коноплі (*Cannabis*) для медичних, промислових цілей, в науковій та науково-технічній діяльності.

Для того, щоб була можливість простежити обіг сортів рослин роду коноплі (*Cannabis*) для медичних цілей, продуктів їх переробки чи вироблення (виготовлення) із них лікарських засобів необхідно маркувати кожну партію та одиниці фасованої продукції унікальним штрих-кодом. Необхідно ввести електронний реєстр обліку переміщення сортів рослин роду коноплі (*Cannabis*) для медичних цілей чи вироблених (виготовлених) із них лікарських засобів на всіх етапах обігу. Необхідно забезпечити відпуск в аптеках лікарських засобів, виключно за призначенням лікаря відповідно до медичних показань за електронним рецептом, виготовлених із сортів рослин роду коноплі (*Cannabis*) для медичних цілей.

21 грудня Рада ухвалила законопроект щодо легалізації медичного канабісу у другому читанні. Важливо, що закон не вводить вільного придбання-продажу канабісу на державному рівні. Основна мета – це обмежений і контрольований державою обіг для чітко визначених медичних та наукових цілей. Так само законопроект не звільняє від відповідальності за незаконний обіг канабісу громадян України. За це чітко передбачена кримінальна та адміністративна відповідальність.

Було проведено перемовини з аграріями, нацполіцією, громадськістю та народними депутатами. Все зроблено та прописано так, щоб механізм правового регулювання обігу канабісу запрацював одразу, як Кабмін ухвалить всі підзаконні акти, і пацієнти вже з наступного року могли б отримати ліки.

BRDO з 2020 року працює над дослідженням ринку технічних конопель в Україні, результатом якого стала Зелена книга «Ринок технічних конопель»

Підприємства, які займаються культивуванням, переробкою, зберіганням, транспортуванням та продажем технічних конопель, зможуть вести прозору господарську діяльність, без тиску правоохоронних органів.

Зменшення регуляторних вимог до бізнесу дозволить збільшити площі посівів технічних конопель, як наслідок збільшиться обсяг продуктів переробки, що виготовляються в Україні, збільшиться обсяг продукції на внутрішньому ринку та для експорту до всіх країн світу.

На сьогоднішній день ліцензії для роботи з технічними коноплями мають лише 62 суб'єкти в Україні, зменшення регуляторних вимог дозволить збільшити кількість суб'єктів господарювання.

До 2030 року середні темпи зростання ринку вирощування канабісу можуть перевищити 21% і до наступного десятиліття ринок може дійти до позначки 1,844 трлн дол. Для розуміння: ця цифра відповідає річній вартості всіх товарів та послуг у таких країнах, як Саудівська Аравія чи Іспанія. Підтримають такі високі темпи зростання ринку вирощування коноплі поширення легалізації та впровадження канабісу для лікування хронічних захворювань [11].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни: проєкт Закону України від 10.06.2022 р. № 7457. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ07542І?an=1> (дата звернення: 26.02.2024).
2. Мигаль М.Д., Кмець І. Л. Особливості збирання конопель у зв'язку з динамікою досягання і осипання насіння. *Луб'яні та технічні культури*. 2017. № 5. С. 107–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpilk_2017_5_11
3. Семак Б.Б. Економічні та екологічні проблеми виробництва та переробки конопель в Україні. *Агросвіт*. 2012 № 3 С. 29–32.
4. Осауленко О.Г. Україна у цифрах у 2010 році. К.: Держкомстат, 2011. 251 с.
5. Інформаційні матеріали до Міжнародної науковопрактичної конференції. *Проблеми і перспективи розвитку галузі льонарства та конопрярства*. Глухів, 10–12 лютого 2009 року. URL: <http://www.minagro.kiev.ua>
6. Семак Б.Б. Наукові засади формування ринку рослинної технічної сировини та його окремих сегментів в Україні: монографія. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2007. С. 512.
7. Hobson J. Why Hemp should be a Crop of the Future. URL: <http://www.eiha.org/attach/357/HempEIHArepresentation.pdf>.
8. Wasko J. The state and the perspectives of flax and hemp utilization in Poland and in the World. J. Wasko, P. Kozłowski, J. Mankowski. Euroflax. 2003. № 1. Р. 6–10.
9. Тенденція до легалайзу: де у світі легалізовано медичний канабіс? веб-сайт. URL: <https://www.apteka.ua/article/670779>
10. Поліщук С.О., Поліщук С.С. Споживання технічного текстилю – дзеркало стану економіки. *Легка промисловість*. 2004. № 1. С. 47–48.
11. Зелена книга «Ринок технічних конопель». веб-сайт. URL: [https://cdn.regulation.gov.ua/59/54/a3/1e/regulation.gov.uaGreenBookMoretransparent regulation of industrial hemp in Ukraine.pdf](https://cdn.regulation.gov.ua/59/54/a3/1e/regulation.gov.uaGreenBookMoretransparent%20regulation%20of%20industrial%20hemp%20in%20Ukraine.pdf) (дата звернення: 26.02.2024)
12. Де є коноплі в Україні? веб-сайт. URL: <https://ukrainer.net/konopli> (дата звернення: 26.02.2024)
13. Що виготовляють з коноплі. веб-сайт. URL: <https://cannaseeds.ua/chto-delaut-iz-konopli> (дата звернення: 26.02.2024)
14. В 2023 році в Україні промисловими коноплями засіють 1,5 тис га. веб-сайт. URL: <https://super.agronom.com/news/16912-v-2023-rotsi-v-ukrayini-promislovimi-konoplyami-zasiyut-15-tis-ga> (дата звернення: 26.02.2024)